Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 16/2018)

Tässä muistiossa hallituksen esitystä tarkastellaan lähinnä eduskunnan talousvaliokunnan vastuualueen näkökulmasta.

1 Ehdotettu sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus syytä viedä maaliin

Eduskunnan käsiteltävänä oleva lakiesityspaketti sosiaali- ja terveydenhuollon uudistamisesta on tarkoituksenmukaista hyväksyä. Lakipaketti sisältää monia merkittäviä uudistuksia, jotka mahdollistavat uudistukselle asetettujen tavoitteiden saavuttamisen. Niistä olennaisimpia ovat järjestämisvastuun siirtäminen ”laajemmille hartioille”, asiakkaiden mahdollisuus valita itselleen sopiva palvelujen tuottaja, tuottajien väliseen kilpailuneutraliteettiin pyrkiminen sekä rahoituksen uudet kannusteet.

2 Lakipaketin korjausehdotuksia

Lakipaketissa on eräitä osia, jotka on syytä korjata eduskuntakäsittelyn yhteydessä. Eduskunnan talousvaliokunnan näkökulmasta seuraavat korjaukset parantaisivat lakipakettia:

- Maakunnille ollaan antamassa liian suuri valta päättää valinnanvapauden laajuudesta. Valinnanvapauslain 18 pykälän 2 ja 5 momenttiin ja 24 pykälän 2 ja 5 momenttiin ehdotettuja mahdollisuuksia rajoittaa valinnanvapautta tulee karsia. Esimerkiksi ”maakunnan asukkaiden tarpeet” on huono peruste rajoittaa valinnanvapautta.
- Asiakassetelit tulisivat olla maakunnille pakollisia erikoislääkärien palveluissa ja kuntoutuksessa (24 pykälä).
- Suun terveydenhuollon laajuus ja korvausjärjestelmä saattavat johtaa siihen, että yksityiset palvelujen tuottajat eivät ilmoittaudu maakuntiin palvelujen tuottajaksi. Valinnanvapauden tosiasialliseksi toteuttamiseksi suun terveydenhuoltoa koskevia säännöksiä on syytä tarkistaa.
- Ehdotetun 39 pykälän 2 ja 3 momenttiin ehdotetaan palvelussuhde- ja työaikavaatimusta. Ne tulee poistaa, koska toteutuessaan ne hankaloittaisivat kohtuuttomia erilaisten toimijoiden mahdollisuuksia osallistua valinnanvapauspalvelujen tuottamiseen.
- Poistetaan 18 pykälän 1 momentin 7 kohdasta sanat ”sosiaalihuoltolain 6 §:ssä tarkoitettu laillistetun sosiaalihuollon ammattihenkilön antama”. Vaatimus henkilöstön ammatillisesta statuksesta on perusteeton muun muassa siksi, että se voi muodostaa merkittävän

esteen pienille ja keskisuurille tuottajille perustaa sote-keskus ja se johtanee henkilökunnan epätarkoituksenmukaiseen käyttöön.

- 59 pykälässä olevat avoimuusvaatimukset ovat lähtökohtaisesti perusteltuja. Niiden tulee kuitenkin olla ensinnäkin yhtäläiset kaikille tuottajille. Siksi 1 momenttien kohdat 3-6 tulee koskea myös julkisia tuottajia. Toiseksi niiden tulee olla oikeasuhtaisia ja olla aiheuttamatta ylimääräistä hallinnollista taakkaa. Siksi 3 ja 4 momentit tulee kirjoittaa kokonaan uusiksi siten, että raportointivelvollisuus koskee konserneissa toimivia tuottajia vain siltä osin, kun on kyse niiden välisistä rajat ylittävistä suorituksista ja liiketoimista. Muilla tiedoilla ei ole edes hyödynnettävissä olevaa käyttöä Suomessa.
- 59 pykälän 3 ja 4 momenttien raskaiden raportointivelvoitteiden vaihtoehdoksi EK ehdottaa "comply or explain"-periaatetta, jonka mukaan yritys voi raportoinnin sijasta antaa selvityksen tiedoista, joita se ei ole raportoinut. Tällainen raportointitapa on katsottu riittäväksi muun muassa *valtioneuvoston kanslian omistajaohjausyksikön antamassa ohjeistuksessa valtion enemmistöomisteisten yhtiöiden maakohtaisten verojen raportoinnista (VNK/1256/ 50/2014).*
- Yksityisiä palveluntuottajia ei tule velvoittaa antamaan tietoja palvelujen kustannuksista, kuten nyt on ehdotettu lain 60, 70 ja 71 pykälissä. Palvelun tuottamisen kustannukset ovat yrityksen liikesalaisuuksia. Erityisen ongelmallista on, että tiedot tulisi ehdotettujen lainkohtien mukaan antaa maakunnalle tai maakunnan liikelaitokselle, joka voi kilpailla yrityksen kanssa samoilla markkinoilla.
- 90 pykälän 2 momenttiin ehdotetaan siirtymäsäännöstä, jonka mukaan asiakkaat, jotka eivät ole valinneet sote-keskusta ennen 1.1.2021 ohjataan automaattisesti maakunnan liikelaitoksen sote-keskuksen asiakkaaksi 2 vuodeksi. Tämä tulee poistaa kilpailuneutraliteettia heikentävänä säännöksenä ja korvata säännöksellä, jonka mukaan kyseiset asiakkaat ohjataan sote-keskukseen, joka on maakunnan alueella asiakkaan parhaiten saavutettavissa (vrt. 3 momentti).
- Lakipaketti sisältää ehdotuksen arvonlisäveron palautusjärjestelmän uudistamisesta kilpailuneutraliteetin edistämiseksi. Ehdotettu toteutustapa näyttää epätarkoituksenmukaiselta ja vaikeaselkoiselta. Yksinkertaisempi ja helpommin toteutettavissa oleva tapa voisi olla se, että nykyinen palautusjärjestelmä laajennetaan koskemaan myös yksityisiä tuottajia. Lisäksi eduskuntakäsittelyn yhteydessä on syytä varmistaa, että vapautusta kiinteistöverosta ja varainsiirtoverosta ei laajenneta koskemaan maakuntia ja siihen kuuluvia yhteisöjä.